

Nr 14

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 83 i första kammaren av herrar *Schött* och *Holmberg* samt nr 105 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning, syftande till komplettering av vårt reaktionssystem med en påföljd av typen kortvarigt frihetsberövande.

Beträffande skälen för motionärernas yrkande får utskottet hänvisa till den tryckta motionen II:105.

Vissa bestämmelser m. m.

Efter brottsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1965 blir möjligheterna att döma unga lagöverträdare till påföljd som innebär frihetsberövande inom kriminalvården starkt inskränkta. De nya reglerna utgår i princip från att åtgärder mot ungdomar i åldern 15—17 år skall ske inom barnavården. Den vanligaste påföljden i denna åldersgrupp, bortsett från böter, avses bli överlämnande till vård enligt barnavårdslagen. Den som är under aderton år skall sålunda kunna ådömas fängelse endast i rena undantagsfall. Beträffande den som fyllt aderton men ej tjugoett år må fängelse användas allenast när frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse eljest finnes lämpligare än annan påföljd. Skyddstillsyn, vilken närmast ersätter s. k. kvalificerad villkorlig dom, skall kunna tillämpas även beträffande den som är under aderton år, när detta är lämpligare än vård enligt barnavårdslagen. I skyddstillsynen kan ingå anstaltsbehandling under en å två månader, dock endast i fråga om den som fyllt aderton år. Ungdomsfängelse är enligt balken främst avsett för lagöverträdare i åldern 18—20 år, men får användas bl. a. för den som ej fyllt aderton år om sådan påföljd finnes uppenbart lämpligare än annan. Ungdomsfängelse avser emellertid ett mera långvarigt frihetsberövande och är därför, liksom övriga påföljder i brottsbalkens system, av mindre intresse i förevarande sammanhang.

Inom barnavården har möjligheter till korttidsbehandling inom anstalt förelegat sedan några år. Verksamheten bedrivs vid Hammargårdens ungdomsvårdsskola i stockholmstrakten. Behandlingen, som i likhet med an-

nan behandling vid ungdomsvårdsskola skall kunna förenas med eftervård. är avsedd framför allt för pojkar i åldern 15—17 år med någorlunda normal uppväxt och personlighetsutrustning, vilka under puberteten gjort sig skyldiga till en plötsligt insättande brottslighet. Avsikten är att behandlingen på skolan normalt skall pågå högst tre månader.

Ytterligare må här nämnas att barnavårdsnämnd enligt barnavårdslagen kan besluta omhändertagande för utredning under högst fyra veckor. Syftet härmed är att barnavårdsnämnderna skall få tillfälle att vid behov utreda den unges förhållanden, innan beslut fattas om hans fortsatta behandling.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1958 års B-riksdag väcktes motionsyrkande, som bl. a. syftade till införande av kortvarigt frihetsstraff för unga lagöverträdare. Riksdagen tog då avstånd från tanken på sådant straff. Allmänna beredningsutskottet, som behandlade motionerna, anförde att det inte delade motionärernas uppfattning om värdet av en sådan straffform som det engelska detention centre; härvid åberopades bl. a. att denna straffform icke visat sig effektiv när det gällt att motverka återfallsbrottslighet. Angående det tyska Jugendarrest yttrade utskottet, att ett sådant straff torde te sig ganska främmande för vårt rättssystem. Utskottet framhöll vidare att motionsförslaget inte beaktat frågan om eftervård.

Vid 1960 års riksdag förordades i motioner ett kortvarigt frihetsstraff som ett nytt medel i kampen mot ungdomsbrottsligheten. I sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 5 år 1960 (rörande barnavårdslagen), erinrade andra lagutskottet bland annat, att spørgsmålet om brottspåföljder för unga lagöverträdare liksom påföljdssystemet i sin helhet var under omprövning. Utskottet anförde härefter:

Uppenbarligen kommer man härvid att beakta erfarenheterna både av försöksverksamheten vid Hammargården och av utomlands tillämpade metoder för korttidsbehandling. Beträffande ungdomar i åldern 18—20 år vill utskottet framhålla, att det inte torde ha ifrågasatts annat än att dessa även framdeles i allmänhet bör tas om hand inom kriminalvården; härvid bör korttidsbehandling i tillsynsanstalt i enlighet med strafflagberedningens förslag kunna innebära en avsevärd förstärkning av resurserna. När det gäller lagöverträdare i åldern 15—17 år finns möjligheten — om det skulle visa sig att korttidsbehandling vid ungdomsvårdsskola inte lämpar sig för alla unga av ifrågavarande typ — att sänka eller avskaffa den av strafflagberedningen föreslagna åldersgränsen för behandling i tillsynsanstalt; förslag i denna riktning har för övrigt framförts från flera håll under remissbehandlingen av strafflagberedningens betänkande. Över huvud taget är det, såsom framhållits i det under hösten 1959 av parlamentariska sakkunniga framlagda betänkandet angående ungdomsbrottsligheten, av stor betydelse att det pågående reformarbetet resulterar i ett tillräckligt differentierat system som erbjuder möjlighet till såväl korttids- som långtidsbehandling av unga lagöverträdare.

Då frågan om kortvarigt frihetsberövande av unga lagöverträdare således redan är under övervägande, anser utskottet icke nödvändigt att föreslå riksdagen att göra en framställning i ämnet. Utskottet kan alltså icke tillstyrka motionerna.

Motioner i samma syfte väcktes även vid 1961 års riksdag och avstyrktes av första lagutskottet under hänvisning till den förestående behandlingen av ett nytt straffrättsligt påföljdssystem.

I anledning av proposition till 1962 års riksdag med förslag till brottsbalk (prop. nr 10, första lagutskottets utlåtande nr 42) väcktes åter motionsvis förslag om utredning beträffande frågan om införande av ett kortvarigt frihetsberövande. I vissa av motionerna angavs uttryckligen att reaktionsformen skulle vara avsedd för unga lagöverträdare. Första lagutskottet, vars utlåtande i denna del godkändes av riksdagen, avstyrkte motionerna med följande yttrande:

I propositionen erinras om att i olika sammanhang framförts tanken på att i vårt reaktionssystem införa något slags arreststraff för ungdom. Såsom förebild har ofta åberopats den tyska Jugendarrest och det engelska detention centre, varvid avsikten dock icke varit att dessa institut skulle hos oss i alla avseenden efterliknas. Departementschefen år 1960 anförde, att de hittillsvarande erfarenheterna av Jugendarrest och detention centre, att döma av de upplysningar som kunnat inhämtas, icke är entydiga. För egen del hade departementschefen — efter att ha på ort och ställe något närmare studerat dessa reaktionsformer — kommit till den bestämda uppfattningen att de icke skulle lämpa sig för våra förhållanden. Under alla omständigheter torde enligt departementschefen, innan något steg i denna riktning tages, höra avvaktas erfarenheterna av det påföljdssystem för unga lagöverträdare, som föreslås ingå i brottsbalken, i förening med den nya barnavårdslagen. Även ytterligare resultat från den internationella kriminalpolitiska diskussionen finge avvaktas.

Utskottet, som under en studieresa hösten 1961 haft tillfälle att taga del av de tyska och engelska systemen för behandling av unga lagöverträdare, ansluter sig till de av departementschefen anförda synpunkterna. Det behov av ingripande för att bryta en pågående kriminell aktivitet och tillika stämma den unge lagöverträdaren och hans omgivning till eftertanke, som den föreslagna formen av frihetsberövande främst skulle avse att fylla, synes i erforderlig utsträckning kunna tillgodoses genom anstaltsbehandling i samband med skyddstillsyn samt — i fråga om det yngsta klientelet — omhändertagande för utredning enligt bestämmelserna i barnavårdslagen. Enligt utskottets mening föreligger sålunda icke för närvarande anledning att företaga den av motionärerna önskade utredningen.

Slutligen må här nämnas att justitieministern den 9 december 1963 i andra kammaren besvarade en interpellation, vari ifrågasatts införande av ett arreststraff för ungdom. Han anförde därvid bl. a., att han icke ansåg det höra ifrågakomma att före brottsbalkens ikraftträdande och innan man haft möjligheter att samla erfarenheter göra några ändringar av det påföljdssystem som endast ett år tidigare beslutits efter ingående överväganden.

Norskt förslag

I förevarande motioner beröres det norska strafföverrådets förslag om en ny straffform, benämnd ungdomsarrest. Bestämmelser som i allt väsentligt bygger på strafföverrådets majoritetsförslag har numera upptagits i proposition till stortinget. Enligt dessa bestämmelser kan ungdomsarrest användas beträffande lagöverträdare, som ej fyllt 21 år, om rätten med hänsyn till allmänna laglydnaden och för att avhålla honom från nya straffbara handlingar finner ett kortvarigt frihetsstraff lämpligt. Den som dömts till ungdomsarrest skall intagas i särskild anstalt eller anstaltsavdelning. Strafftiden är 60 dagar med möjlighet till högst 10 dagars avkortning för gott uppförande. Den i ungdomsarrest intagne är skyldig att arbeta och taga del i undervisning och kroppsövningar, som anstalten anordnar. Särskild vikt skall läggas på god disciplin och ordning. Anstalten skall, när den finner det ändamålsenligt, sörja för betryggande eftervård, genom barnavårdsnämnd eller på annat sätt. Särskilda regler föreslås för att påskynda förfarandet. Sålunda är personundersökning icke obligatorisk; fullföljdsrätten är begränsad och fullföljdstiden avkortad.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs att riksdagen skall taga initiativ till en skyndsamt utredning i syfte att få vårt reaktionssystem kompletterat med en brottspåföljd av typen kortvarigt frihetsberövande. Av motiveringen framgår att påföljden främst skulle komma till användning för unga lagöverträdare.

Liknande förslag har tidigare väckts vid flera tillfällen utan att vinna riksdagens bifall. Motioner i ämnet förekom senast i samband med behandlingen av brottsbalken vid 1962 års riksdag. Beträffande de skäl som då åberopades för riksdagens ståndpunkt får utskottet hänvisa till den ovan lämnade redogörelsen.

Brottsbalken träder i kraft den 1 januari 1965. Enligt utskottets mening bör spörsmål om reformering av balkens påföljdssystem icke utan synnerligen tungt vägande skäl upptagas till närmare övervägande, innan man hunnit samla erfarenheter av de nya bestämmelsernas praktiska tillämpning. Såsom ett särskilt skäl för att aktualisera frågan om ett kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården har motionärerna främst åberopat, att i Norge framlagts förslag om införande av ett korttidsstraff för ungdom under 21 år, benämnt ungdomsarrest. Utskottet vill med anledning härav erinra om att förhållandena i Norge och Sverige på förevarande område icke är helt jämförliga. Särskilt betydelsefullt är härvidlag, att man i Norge icke har motsvarighet till de möjligheter, som numera finnes här i landet, att för lagöverträdare i åldern 15—17 år anordna kortare tids anstaltsvistelse inom barnvården. För klientelet i åldern över 18 år kompletteras

vårt påföljdssystem genom brottsbalken med anstaltsbehandling i samband med skyddstillsyn. När brottsbalken träder i kraft kommer sålunda behovet av kortvarig anstaltsbehandling för unga lagöverträdare att vara förhållandevis väl tillgodosett. Den omständigheten att man i Norge funnit erforderligt att överväga införande av ungdomsarrest, synes därför icke innefatta anledning att nu hos oss återupptaga frågan om ett dylikt frihetsberövande. Såvitt utskottet kunnat finna, föreligger ej heller eljest tillräckliga skäl att i nuvarande läge ingå närmare på berörda fråga.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I:83 och II:105, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1964

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Arvidson, Wikner, Ferdinand Nilsson, Hilding, Helge Karlsson och Nyman;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Landgren, Östrand, Svensson i Vä, fru Löfqvist, herr Fröding, fröken Bergegren och fru Forsling.

Reservation

av herrar *Arvidson* och *Fröding*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort erhålla följande lydelse:

Det har ofta framhållits som en brist i vårt kriminalpolitiska program att det ej finns tillgång till en form för kortvarigt frihetsberövande, som kan användas när ett behov föreligger att taga en lagöverträdare om hand för att bryta hans kriminella aktivitet och samtidigt bestämt klargöra att samhället reagerar med allvar. Särskilt kan en dylik behandlingsform vara lämplig, när det gäller mindre djupt fixerad kriminalitet hos unga människor.

En viss förbättring av situationen inträder visserligen genom tillskapandet av institutet skyddstillsyn i förening med anstaltsbehandling. För de fall, där en längre tids kriminalvård i frihet ej kan anses i och för sig påkallad,

blir emellertid den nya behandlingsformen mindre lämplig. Härvidlag kan bland annat nämnas, att minsta tiden för anstaltsvården, vilken tid för övrigt ej bestämmas av domstolen, blir så pass lång som en månad och att behandlingen synes bli i stort sett densamma som vid fängelsestraff. Mången gång skulle kanske från strikt behandlingssynpunkt sett ett frihetsberövande för blott några dagar eller någon vecka vara mera ändamålsenligt, om det kombinerades med intensiv behandling i form av samtalsterapi och andra uppbyggande åtgärder. Emellanåt torde det vidare vara önskvärt att även ett kortvarigt frihetsberövande kan till varaktigheten bestämmas i viss relation till den föreliggande brottslighetens art och omfattning.

I fråga om lagöverträdare i åldern 15—18 år torde man i stor utsträckning ha räknat med att behovet av möjlighet att arrangera ett kortvarigt frihetsberövande skall tillgodoses genom barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande för utredning. Det synes emellertid olyckligt om sådant omhändertagande skulle komma att tillämpas i ett syfte, som blott delvis sammanfaller med det, varför institutet tillskapats. Behandlingsmöjligheterna torde för övrigt vid sådant omhändertagande vara av mycket växlande kvalitet, ej sällan torde de vara mindre tillfredsställande än vad man får räkna med vid anstaltsbehandling i samband med skyddstillsyn.

Utskottet anser således att möjligheterna att fylla den lucka i vårt reaktionssystem, som här föreligger, bör undersökas närmare.

Under hänvisning till det anförda anser utskottet det i förevarande motioner upptagna spörsmålet böra bli föremål för utredning. Denna bör vara allsidig och förutsättningslös.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till det i förevarande motioner, I:83 och II:105, framställda yrkandet, hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om ett kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare.